

О.А. Пробойв
канд. екон. наук,
м. Івано-Франківськ

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА СВІТОВІ ФІНАНСОВІ РИНКИ ТА ЇХ НАСЛІДКИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено фінансовий аспект глобалізації. Розглянуто особливості створення єдиного світового фінансового простору. Визначено вплив світової фінансової кризи на розвиток економіки України.

Ключові слова: світовий фінансовий ринок, глобалізаційні тенденції, міжнародна економічна інтеграція, фінансова криза.

І. Вступ. Світове господарство на сучасному етапі розвитку характеризується динамічним поглибленням процесів інтеграції політичного, економічного та соціально-культурного життя країн світу. Така тенденція отримала назву «глобалізація». Активно протікають процеси взаємного зближення економік різних країн і народів, відбувається формування єдиного інформаційного простору й переливання сучасних технологій, політична трансформація та інтеграція на регіональному і світовому рівнях.

На початку ХХІ століття світове господарство все більше набуває рис єдиної динамічної цілісної системи,

в якій протікають різнопланові процеси. Свідченням зростання взаємозалежності національних економік є їх надзвичайна чутливість до будь-яких змін, що стосуються міжнародних товарних і сировинних ринків, фінансового ринку й ринку робочої сили. Посилюється роль і значення зовнішніх факторів у економіці країн, створюється єдиний світовий ринок без національних бар'єрів, встановлюються однакові правила гри на світовій арені для всіх його учасників.

Особливу увагу глобалізаційним тенденціям на світових фінансових ринках приділяли західні вчені, а саме: М. Обстфельд, Ф. Мартін, Е. Роуз, А. Тейлор, Д. Тобін, М. Філстейн, Ч. Харіок та інші, які детально дослідили динаміку розвитку глобалізаційних процесів та їх взаємозв'язок із розвитком різних сегментів світової економіки [18–22].

В українській та російській економічній літературі проблемам міжнародної економічної інтеграції та шля-

хам розвитку національних і світових фінансових ринків присвячено роботи В. Гейця, Я. Міркіна, Є. Савельєва, О. Сохацької, Б. Рубцова, Ю. Макогона, Ю. Пахомова, В. Корнеєва, З. Луцишин, Б. Карпінського, О. Герасименка, К. Паливоди, П. Гайдуцького [4; 6; 7; 8; 13; 15].

II. Постановка мети і завдань. Метою цієї публікації є визначення ступеня впливу глобалізаційних тенденцій на світові фінансові ринки та економіку України зокрема. Серед завдань, які вирішено у даній статті, слід виділити наступні: досліджено фінансовий аспект глобалізації; розглянуто особливості створення єдиного світового фінансового простору; визначено вплив світової фінансової кризи на розвиток економіки України.

III. Результати. Теоретичні та прикладні аспекти сучасних глобалізаційних тенденцій почали активно вивчатись з початку 80-тих років минулого століття. Саме тоді у західній економічній думці відбувся поворот до неоліберального варіанту виходу з економічної депресії. Існуючі методи державного регулювання та стимулювання попиту багато в чому вичерпали себе, породжуючи бюджетні і фінансові труднощі. Багатьом країнам-імпортерам довелося фінансувати покриття значних бюджетних дефіцитів. Уряди почали робити податкові й інші поступки міжнародному фінансовому капіталу, створюючи сприятливі передумови для вільного вливання інвестицій з метою підвищення ліквідності.

Формування світового фінансового ринку здійснювалось шляхом об'єднання в єдину світову систему усієї сукупності міжнародних фінансових відносин [2]. Цей об'єктивний процес, на думку Н. Орлової та А. Свечкіної [11], обумовлений прагненням спільного ринку до вирівнювання норми прибутку: кожен учасник ринку бажає отримувати близький до решти агентів прибуток на один і той же фінансовий актив, в якому б фінансовому інституту він не був розміщений.

Транснаціональні корпорації відшукали для себе позитивні риси в процесах глобалізації світових товарних й фінансових ринків, адже це дозволяло їм звільнитися від тотального державного регулювання, послабити податковий тиск, формувати майбутні правила гри на глобальному рівні, поширюючи свій вплив на інші регіони.

Глобалізація фінансових ринків внесла свої корективи в розстановку пріоритетів на міжнародній арені за темпами росту економік країн. Зокрема, результати проведеного компанією БКГ дослідження у 2008 році свідчать про те, що 17 компаній-новачків за темпами розвитку витіснили інших претендентів на глобальне лідерство. Із 17 новачків п'ять компаній — представники Латинської Америки та вісім компаній з Китаю. В лігу крупних компаній-новачків входять: Changhong Electric (Китай), Chery Automobile (Китай), COFCO (Китай), CSAV (Чилі), ИНТЕР РАО «ЕЭС России» (Росія), JBS-Friboi (Бразилія) та ін. [1].

Характерною рисою сучасних міжнародних економічних відносин стає інтенсивне залучення національних економік країн, що розвиваються, у світогосподарські зв'язки. Адже, фінансові ринки таких країн є привабливішими для інвесторів через сприятливу законодавчу базу, низький рівень оподаткування, високі відсоткові ставки по операціях на них. Але, водночас, мають місце значні негативні риси, зокрема високий рівень контролю з боку держави, низька капіталізація,

нерозвиненість кредитно-фінансової інфраструктури і фінансово-економічна нестабільність держави.

Н. Орлова, А. Свечкіна [11], Мойсєєв С. Р. [10, с. 18–24] вважають, що інтегруватися в світову фінансову спільноту можливо тільки тим країнам, які:

а) знаходяться в групі середнього рівня доходу на душу населення;

б) мають достатній ступінь розвитку внутрішньої фінансової системи для виходу на світові ринки.

Країни, що не досягнули цих показників, при зміні світової фінансової кон'юнктури можуть бути схильні до системних криз. Відповідно, чим вищий рівень інтеграції національної економіки у міжнародні економічні відносини, тим більший ступінь впливу на неї мають процеси, що відбуваються в світовій економіці.

Зокрема, сучасна іпотечна криза на ринку нерухомості в США тією чи іншою мірою впливає на різні регіони, сповільнюючи темпи зростання світової економіки в цілому. І навпаки, сприятлива економічна ситуація в економічних центрах цивілізації слугує суттєвим рушієм для динамічного прискорення економічного розвитку в усіх куточках світу.

Для того, щоб визначити місце України в сучасних глобалізаційних тенденціях, слід звернутись до результатів дослідження Всесвітнього економічного форуму, який на підставі розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності (автор — професор Колумбійського університету Ксав'є Сала-і-Мартін) для 131 держави світу провів аналіз таких параметрів: якість інституцій, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічний рівень, розмір ринку, конкурентоспроможність компаній і інноваційний потенціал. Україна в рейтингу перебуває на 73-й позиції, погіршивши минулорічний показник на чотири пункти. При цьому Україна поступилась таким країнам, як Литва (38), Латвія (45), Угорщина (47), Польща (51), Хорватія (57), Росія (58), Казахстан (61), Узбекистан (62), Азербайджан (66), В'єтнам (68), Бразилія (72) [1].

Індекс глобалізації, який запропоновано рейтинговою компанією А. Т. Kearney та журналом Foreign Policy, дає можливість оцінити процеси глобалізації в різних країнах світу та співставити отримані значення для визначення позиції України в міжнародних економічних відносинах та глобальних політичних процесах. У 2007 році до рейтингу було включено 72 країни світу, на території яких проживає близько 90 % населення й економіки яких охоплюють понад 90 % світового потенціалу. Україна посіла 43-тє місце. Результат України в розрізі аналізованих параметрів: участь у глобальних політичних процесах — 55-та позиція, розвиток глобальних технологій — 53-тя, персональні міжнародні контакти — 49-та, економічна інтеграція — 17-та позиції [1].

Для визначення місця України в світових глобалізаційних процесах, ознайомимось з результатами досліджень Швейцарського інституту досліджень бізнес-циклів (Цюріх, Швейцарія). На основі розробленої ними методики обчислення індексу глобалізації (KOF) здійснюється комплексне оцінювання глобалізаційних тенденцій в економічному, соціальному і політичному

житті країни. Із 122 країн світу, на базі яких проводилось оцінювання, Україна опинилась на 50-й позиції з індексом 61,83 зі 100 можливих балів. Участь України в світових глобалізаційних процесах можна оцінити наступним чином: економічна глобалізація — 55,2 (75-те місце), соціальна глобалізація — 57,79 (48-ме місце), політична глобалізація — 76,97 (39-те місце) [16].

Отже, можна зробити висновок про те, що Україна має схильність до інтеграції та глобалізації, прагне приймати активну участь в світових економічних, соціальних й політичних процесах, однак структурні диспропорції та розрив у рівні розвитку економіки зумовлюють наявність певних перешкод для безболісного входження в інтегровані утворення.

Глобалізація світових фінансових ринків не тільки створює ряд переваг для його учасників, але й може мати негативні наслідки для економік країн. У сучасному фінансовому середовищі активізується процес сек'юритизації, який передбачає продаж активів банків через трансформацію їх у цінні папери, які в подальшому розміщуються на ринку, не маючи під собою реального підкріплення. Ця операція застосовується щодо банківських кредитів і дозволяє банкам передавати кредитні ризики іншим учасникам ринку. З часом, такі боргові фінансові інструменти підривають довіру до фінансових продуктів і призводять до зниження їх ринкової вартості.

Водночас, банки і інші фінансові установи є надмірно впевненими в ефективності похідних фінансових інструментів, методах і механізмах управління фінансовими ризиками, що спричинює хибність прийнятих фінансових рішень, може призвести не тільки до їх банкрутства, але й похитнути стабільність фінансової системи в цілому. Адже, саме пошук нових способів управління ризиками привів до появи нових фінансових інструментів, які прискорили розгортання світової фінансової кризи. Завдяки глобалізації інформаційного простору та розвитку телекомунікаційних комп'ютерних мереж торгівля опціонами, фінансовими ф'ючерсами, кредитно-дефолтними свопами набула бурхливого розвитку в умовах зростаючого ризику.

Зростання залежності від наявності капіталу призвело до розриву між «реальними» і «віртуальними» фінансовими ресурсами. Центральні банки багатьох розвинутих країн й провідні фінансові установи світу володіючи реальними активами, які за різними підрахунками оцінювались близько 50 трлн. дол., водночас оперували фінансовими інструментами, емітованими під ці активи, вартісна оцінка яких становила не менше 700 трлн. дол.

Зростання частки фінансових активів темпами, що суттєво перевищували темпи росту реального сектору, вимагало збільшення кредитного мультиплікатора. Виникли «фінансові бульбашки», які до певного моменту знаходились під контролем крупних інвестиційних гравців на фінансових ринках. Гіпертрофоване зростання фінансового сектору приносило неабиякі доходи від емісії і операцій з фінансовими інструментами великим банкам. Масштаб «фінансових бульбашок» у економіках розвинених країн досягнув таких меж, що почали проявлятися ознаки світової фінансової кризи: ринкова ставка кредиту припинила реагувати на зміну облікової ставки, почала зростати інфляція в споживчому секторі.

Інструментарій для «утилізації» надлишкових зобов'язань передбачає розв'язування гіперінфляції або де-

вальвації. Деякі гравці на світових фінансових ринках втраять мільйони, інші зможуть їх повернути, але велика кількість обезцінених фінансових інструментів зникне. Іншим методом є міжнародні конфлікти, які призводять до списання не тільки фінансових зобов'язань, але й спричинюють знищення накопиченого матеріального капіталу. Такі заходи ведуть до переоцінки капіталів і перерозподілу інвестицій.

Який вплив справить світова фінансова криза на економіку України? Стимульована іпотечною кризою в США, криза на світових фінансових ринках вплине на трансграничний рух капіталів і зовнішньоекономічну діяльність України. За оцінками багатьох експертів (К. Малофеевої — гол. економіста аналітичного управління інвестиційного банку «Ренесанс Капітал», Г. Гольцхаке-ра — гол. економіста Austria Creditanstalt (UniCredit Group) (Відень), В. Гладкого — ген. директора аналітичного центру «Бюро економічних і соціальних технологій», Д. Сологуба — нач. відділу аналізу та досліджень «Райффайзен Банку Аваль» та ін.), основний ризик для України полягає в погіршенні перспектив припливу капіталів. Зниження дисконтних ставок у США не зробить істотного впливу на зниження вартості позикових коштів. Зазнані великими інвестиційними банками збитки від операцій на американському іпотечному ринку змушують їх урізати бюджети інвестування на більш ризиковані ринки країн, що розвиваються. Не стане винятком і Україна, для підприємств і банків якої можна чекати підвищення вартості позик на величину премії за ризик і вимог до надійності позичальників.

IV. Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, слід підкреслити, що глобалізація світового фінансового й політичного простору в умовах нестабільності економічного розвитку України створює ряд бар'єрів та перешкод для постіндустріальної трансформації. На даному етапі економічного розвитку можна говорити не про подолання кризи, а про перечікування негативних тенденцій на світових фінансових ринках. Однак, для України вихід повинен полягати не в пасивному очікуванні, а в оновленні мислення та діяльності.

Література

1. Время стремительной глобализации [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.iteam.ru/publications/marketing/section_22/article_3723.
2. Глобализация и мировые рынки товаров, услуг и капиталов : сб. науч. ст. ; под ред. Б. М. Смитиенко, В. К. Поспелова. — М. : ФА, 2001. — 284 с.
3. Добродомова С. В. Финансовая глобализация как определенная степень интеграции и ее последствия / С. В. Добродомова // Весник Нижнегородского государственного университета. — 2005. — № 1 (7). — С. 620–624.
4. Карпінський Б. А. Фінансова система : навч. посіб. / Б. А. Карпінський, О. В. Герасименко. — Л. : «Магнолія+», 2006. — 272 с.
5. Колтунов В. М. Глобализация экономики (вопросы теории и методологии) / В. М. Колтунов, К. В. Мальцев. — Н. Новгород : Изд-во ВВАГС, 2004.
6. Корнеев В. Криза на фінансових ринках: перші підсумки та прогнози / В. Корнеев // Фінансовий ринок України. — 2009. — №2 (64). — С. 5–8.

7. Луцишин З. О. Сучасні тенденції світового фінансового ринку / З. О. Луцишин, О. О. Луцишин // Фінансовий ринок України — 2008. — № 9. — С. 3–9.
8. Луцишин З. О. Тенденції світового фінансового ринку, економічна криза та інтеграційний курс України / З. О. Луцишин, О. О. Луцишин // Фінансовий ринок України. — 2008. — №11 (61). — С. 6–11.
9. Миркин Я. М. Рынок ценных бумаг России: воздействие фундаментальных факторов, прогноз и политика развития / Я. М. Миркин. — М. : Альпина Паблишер, 2002. — 624 с.
10. Моисеев С. Р. Глобализация финансовых рынков: миф или реальность? / С. Р. Моисеев // Дайджест-Финансы. — 2002. — № 3. — С.18–24.
11. Орлова Н. Особливості розвитку світового фінансового ринку в умовах глобалізації / Н. Орлова, А. Свечкіна // СХІД. — 2007. — № 5 (83).
12. Осавлюк С. Л. Прогнозування нестабільності фінансових ринків в умовах глобалізації / С. Л. Осавлюк. — К. : Інститут світової економіки та міжнародних відносин НАН України, 2002. — 248 с.
13. Рубцов Б. Тропинка к процветанию / Б. Рубцов // Эксперт-Украина. — 2005. — № 44 (47) — С. 21–27.
14. Рубцов Б. Б. Тенденции развития мировой экономики и фондовый рынок России [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.rcb.ru>.
15. Савельев Є. В. Європейська інтеграція і маркетинг: наук. нариси / Є. В. Савельев. — Т. : Економічна думка, 2003. — 482 с.
16. Сидоренко О. США, Швейцарія та Данія очолили рейтинг ВЕФ за індексом глобальної конкурентоспроможності / О. Сидоренко // Дзеркало тижня. — 2007. — № 42 (671). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2020/61061>.
17. Финансовые рынки в переходной экономике: некоторые проблемы развития. — М. : ИЭПП, 2003. — 171 с.
18. Obstfeld M. The Great Depression as a Watershed: international Capital Mobility over the Long Run / M. Obstfeld, A. Taylor // NBER: Working Paper. — 1997. — № 5960.
19. Obstfeld M. The six major puzzles in international macroeconomics: is there a common cause? / M. Obstfeld, K. Rogoff // NBER: Working Paper. — 2000. — № 7777.
20. Global Financial Warriors. The Untold Story of International Finance in the Post 9/11 World by John B. Taylor W. W. Norton & Company. — 2007. — January, 11. — 324 p.
21. Schmukler S. Financial globalization and debt maturity in emerging economies / S. Schmukler, E. Vesperoni // Journal of Development Economics.— 2006. — vol. 79 (1). — P.183–207.
22. Feldstein M. Aspects of Global Economic Integration: Outlook for the Future / M. Feldstein // National Bureau of Economic Research. — September, 2000.